

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ СХІДНИХ ОДНОБОРСТВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКІЙ СПОРТИВНІЙ ШКОЛІ

PECULIARITIES OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS-TEACHERS OF EASTERN SINGLES FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES

У статті проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання східних одноборств у професійній діяльності. Подано комплексний науковий аналіз проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів східних одноборств до професійної діяльності в дитячо-юнацькій спортивній школі, який підтвердив актуальність і доцільність обраної проблеми, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії та практиці. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури і проведеного анкетування студентів вищих навчальних закладів України щодо з'ясування особливостей організації підготовки майбутнього тренера-викладача східних одноборств до професійної діяльності в дитячо-юнацьких спортивних школах визначено, що сучасна підготовка майбутніх тренерів-викладачів східних одноборств все ще не відповідає вимогам, які мають враховуватися під час організації цього процесу. Залишаються нерозв'язаними питання забезпечення відповідності змісту і способів організації навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів особливостям і тенденціям майбутньої професійної діяльності згідно із сучасними соціально-економічними умовами країни. З'ясовано, що особливості підготовки майбутнього тренера-викладача східних одноборств до професійної діяльності в дитячо-юнацьких спортивних школах полягають у тому, що дана система повинна ґрунтуватися на комплексному підході до визначення й оновлення змісту, застосування методів, форм і засобів навчання, що сприяє підвищенню ефективності означеного процесу. Розроблено й обґрунтовано зміст професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів східних одноборств до професійної діяльності у дитячо-юнацькій спортивній школі. Визначено доцільність використання у професійній підготовці майбутніх тренерів-викладачів східних одноборств чотирьох груп методів: організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів; стимулювання навчальної діяльності; контролю і самоконтролю навчання; формування суспільної поведінки. Доведено, що практична підготовка повинна мати системний характер і складатися з таких етапів: лабораторні, практичні заняття; навчальна практика тренера-викладача, технологічна практика безпосередньо в організаціях, установах. Визначено, що перспективним напрямом розвитку професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів східних одноборств є врахування інтересів особистості та її підтримка у процесі розвитку. Це приведе до задоволення потреб фізкультурної галузі

у висококваліфікованих тренерах-викладачах дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Ключові слова: майбутній тренер-викладач, східні одноборства, дитячо-юнацька спортивна школа, спеціалізація.

The article analyzes the current state of preparation of future specialists of physical culture and sports for the use of oriental martial arts in professional activity. The complex scientific analysis of the problem of preparation of future coaches-teachers of oriental martial arts for professional activity in children's and youth sports school is presented. On the basis of theoretical analysis of psycho-pedagogical literature and conducted questionnaire of students of higher educational establishments of Ukraine on finding out peculiarities of organization of preparation of future trainer-teacher of oriental martial arts for professional activity in children's and youth sports schools. It is determined that the modern training of future coaches-teachers of oriental martial arts still does not meet the requirements that must be taken into account when organizing this process. The questions of ensuring the content and ways of organizing the educational activity of students of higher education institutions to the peculiarities and tendencies of future professional activity in accordance with the current socio-economic conditions of the country remain unresolved. It has been found out that the peculiarities of preparation of the future coach of the oriental martial arts for professional activity in children and youth sports schools are that this system should be based on a comprehensive approach to the definition and updating of content, application of methods, forms and teaching aids. Increasing the efficiency of the process. The content of professional training of future coaches-teachers of oriental martial arts for professional activity in children's and youth sports school is developed and substantiated. The expediency of using in the vocational training of future coaches-teachers of oriental martial arts of four groups of methods is determined: organization and realization of educational and cognitive activity of students; stimulation of educational activity; control and self-control of training; formation of social behavior. It is proved that practical training should be systematic and consist of the following stages: laboratory, practical classes; educational practice of a trainer-teacher, technological practice directly in organizations, institutions. It is determined that the perspective direction of the development of professional training of future coaches-teachers of oriental martial arts is taking into account the interests of the individual and its support in the development process. This will meet the needs of the physical education industry in high-quality coaches-teachers of children's and youth sports schools. **Key words:** future trainer-teacher, oriental martial arts, children's and youth sports school, specialization.

УДК 796.071.4:796.85:378.091.12
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-17>

Конох А.П.,
докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання і спорту
Запорізького державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Соціально-економічні зміни в українському суспільстві, наміри України щодо інтеграції в європейську спільноту зумовили нові вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою. Вища освіта в Україні модернізується в напрямі її демократизації, гуманізації, розроблення перспективних моделей підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів. Однією зі складових частин вітчизняної фізичної культури і спорту є східні одноборства, які почали відроджуватися в Україні і набули масового розвитку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах проблема ефективної підготовки майбутніх тренерів-викладачів до застосування східних одноборств у професійній діяльності не вирішується передусім через відсутність програм із підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, де розглядалися б не тільки особливості техніко-тактичної підготовки і спортивного тренування, а й історія, філософія, етнічні закони східних видів спорту, їхня оздоровча спрямованість, особливості використання елементів цих видів спорту в навчальних закладах; відсутність спеціальної науково-методичної літератури.

Отже, наявні суперечності між значним зростанням кількості випускників факультетів фізичного виховання і їхньої неготовності до застосування східних видів спорту у професійній діяльності (спортивна і фізкультурно-оздоровча). Вирішення цієї проблеми потребує пошуку більш гнучких підходів до підвищення рівня професійної підготовки майбутніх тренерів до роботи з дітьми шкільного віку з використанням східних видів спорту у професійній діяльності, переосмислення організаційно-методичних умов, мети, змісту, функцій і завдань професійної підготовки у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної парадигми освіти. Вихідні концептуальні засади підготовки майбутніх тренерів у вищих навчальних закладах, готових до використання східних видів спорту у професійній діяльності, зазначені в законах України «Про освіту» (2002 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про значну увагу науковців до професійної підготовки майбутніх тренерів до фізичного виховання дітей шкільного віку.

Теоретичний аналіз засвідчив наявність великої кількості наукових праць, автори яких (Г.М. Арзютов, М.Я. Віленський, Л.О. Демінська, В.В. Кузін, В.С. Макєєва, Є.Н. Перфильєва, П.К. Петров, О.В. Петунін, Н.Є. Пфейфер, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Ж.К. Холодов, В.Т. Чичикін, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій та ін.) приділили увагу дослідженню професійних, структурних, особистісних, комунікативних, організаторських і гностич-

них характеристик діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, спробували розробити найбільш оптимальні, ефективні комплекси методики для якісної підготовки майбутнього фахівця фізкультурного напрямку у вищому навчальному закладі. Незважаючи на наявність досліджень, проблема підготовки майбутніх тренерів до застосування східних одноборств у професійній діяльності залишається актуальною.

Мета статті – з'ясувати особливості підготовки майбутнього тренера-викладача східних одноборств до професійної діяльності в дитячо-юнацьких спортивних школах.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз базових понять дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств дозволив нам дійти висновку, що фахівець зі східних одноборств має бути людиною, здатною до виконання педагогічної, психологічної, юридичної, геологічної, дослідницької, медичної діяльності, різноманітної змістовно-корисної діяльності, а саме: історико-краєзнавчої, патріотичної, оздоровчої тощо. Вивчення сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців зі східних одноборств підтвердило актуальність і доцільність проведення дослідження з обраної проблеми.

Підготовка і перепідготовка кадрів для східних одноборств традиційно була пов'язана з підвищенням кваліфікації фахівців фізичної культури та спорту, що, за відсутності базової освіти зі східних одноборств, не вирішувало кадрової проблеми підготовки таких спеціалістів. Вищі педагогічні навчальні заклади України були зорієнтовані на підготовку тільки кваліфікованих учителів фізичного виховання і тренерів з олімпійських видів спорту. Опитування засвідчило, що 98% респондентів-учасників Міжнародної конференції зі східних одноборств вважають стан провадження східних одноборств у навчальних закладах незадовільним, і причиною цього, на їхню думку, є дефіцит фахівців цього напрямку роботи. Усі респонденти вважають за доцільне запровадження спеціалізації зі східних одноборств у вищих педагогічних навчальних закладах. Для розроблення концепції та моделі професійної підготовки фахівців зі східних одноборств здійснено історико-педагогічний аналіз розвитку східних одноборств на теренах України й аналіз закордонного досвіду підготовки спеціалістів цього напрямку [2, с. 129].

Результати дослідження доводять, що східні одноборства на українських землях пройшли етапи розвитку, аналогічні європейським, тобто від поодиноких секцій до організації федерацій із видів спорту [1, с. 34].

У результаті аналізу професійної підготовки фахівців східних одноборств у провідних країнах світу ми дійшли висновку, що найбільш вагомі

ідеї щодо впровадження у професійну підготовку фахівців зі східних одноборств такі: широке використання інформаційних технологій; жорсткі критерії відбору абітурієнтів; ухвалення закону, що закріплює прийняття на роботу осіб із фаховою професійною освітою; доцільність функціонування суспільно-кваліфікаційної структури кадрів і активу. Сформулюємо основні положення розробленої нами концепції професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств. По-перше, професійна підготовка майбутніх фахівців зі східних одноборств розглядається як цілісна система, що будується на основі органічної єдності загального, особливого й індивідуального. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі східних одноборств, як загальне, є складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями професійної підготовки майбутніх фахівців зі східних одноборств; як індивідуальне – відображає залежність ефективності підготовки від особистісних якостей майбутнього фахівця, його психологічної культури, здатності до педагогічної та тренерської діяльності. Отже, особливості професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств полягають у тому, що такий фахівець має володіти професійними вміннями, які притаманні як тренеру з боротьби, так і викладачу-тренеру зі східних одноборств. По-друге, професійну підготовку майбутніх фахівців із східних одноборств доцільно здійснювати в системі професійної підготовки майбутніх спеціалістів фізичної культури і спорту. Водночас принциповою специфічною ознакою професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств є необхідність інтегративного підходу до формування її змісту, відбору форм і методів, оскільки вона інтегрує в собі підготовку як фахівців фізичної культури і спорту, так і фахівців східних одноборств. По-третє, у професійній підготовці майбутніх фахівців із східних одноборств перевага має віддаватися діяльнісному підходу. Засобами реалізації професійних можливостей майбутніх фахівців із східних одноборств у професійній діяльності є їхня фізкультурно-педагогічна та тренерсько-викладацька діяльність. Особливість цієї підготовки полягає також у тому, що фізичний розвиток студента, його спортивна і спеціальна підготовка здійснюються у нерозривній єдності і взаємозумовленості, що дало змогу ввести нову функцію професійної діяльності майбутніх фахівців із східних одноборств – національно-фізкультурно-спортивну. Розроблена нами модель професійної підготовки фахівців із східних одноборств відображає цілісний і неперервний процес професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств, який відповідає освітньо-кваліфікаційним рівням «бакалавр», «магістр».

Модель розкриває процес професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств відповідно до мети, завдань, принципів, відображає інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців із східних одноборств, оскільки вона за змістом, формами і методами інтегрує в собі як підготовку фахівців фізичної культури та спорту, так і фахівців східних одноборств. Як видно з моделі, у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр фізичної культури і спорту» виокремлено інваріантну і варіативну частини професійної підготовки. Інваріантна охоплює гуманітарні, соціально-економічні та фундаментальні дисципліни, які вивчаються згідно з навчальним планом підготовки тренера, з інтеграцією окремих тем зі східних одноборств. Варіативна частина включає професійно орієнтовані і вибірково-навчальні дисципліни, які вивчаються згідно з навчальним планом підготовки фахівців фізичної культури і спорту з інтеграцією професійно спрямованих дисциплін із східних одноборств. На рівні бакалавра професійна підготовка майбутніх фахівців із східних одноборств спрямовується на поглиблення загальної освіти, формування фундаментальних і професійно орієнтованих знань і вмінь, необхідних для вирішення типових професійних завдань, а також підготовку студентів до подальшого набуття спеціалізації «Східні одноборства». На рівні «магістр», згідно з моделлю, професійна підготовка майбутніх фахівців із східних одноборств спрямовується на сприяння оволодінню студентами науковою та викладацькою діяльністю у вищих навчальних закладах. У зв'язку із цим до блоку дисциплін освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» додаються такі дисципліни, як «Методи наукових досліджень у фізичній культурі і спорті», «Фізичне виховання та тренерсько-викладацька робота у вищих навчальних закладах», «Основи лекторської майстерності». Після закінчення навчання магістри отримують кваліфікацію «викладач вищого навчального закладу з фізичної культури та спорту» і другу спеціальність – «тренер-викладач зі східних одноборств», що дає можливість як працювати в установах і закладах фізичної культури і спорту, так і займатися педагогічною, науково-дослідницькою роботою в дитячо-юнацьких школах та вищих навчальних закладах. Не менш важливою у психолого-педагогічній підготовці майбутніх фахівців із східних одноборств є їхня готовність до реалізації «суб'єкт-суб'єктних» відносин у системах «тренер – спортсмен», що значною мірою залежить від особистісних якостей фахівця із східних одноборств. Водночас особистісні якості тренера-викладача, на відміну від фахівця фізичної культури і спорту, зумовлені специфікою й особливостями цього виду діяльності.

Вибір методів навчання пов'язується як з удосконаленням змісту підготовки, так і з розвитком пізнавальних здібностей студентів, їхнім особистісним удосконаленням. Визначено доцільність використання у професійній підготовці майбутніх фахівців зі східних односторонніх таких чотирьох груп методів: організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів; стимулювання навчальної діяльності; контролю і самоконтролю навчання; формування суспільної поведінки. Доведено, що практична підготовка повинна мати системний характер і складатися з таких етапів: лабораторні, практичні заняття; навчальна практика тренера-викладача, технологічна практика безпосередньо в організаціях, установах. Класифіковано види практик – активна, дієва підготовка (виробнича) і практика професійного розвитку (переддипломна). Доведено, що важливу роль у практичній підготовці майбутнього фахівця зі східних односторонніх має відігравати така форма навчання, як польові табори. Визначено й обґрунтовано їхній оптимальний обсяг. Ефективною формою організації навчального процесу також є дослідницька діяльність студентів, яка сприяє виробленню нестандартного підходу до виконання фахівцями зі східних односторонніх своїх професійних функцій. Зазначимо, що типовими видами діяльності випускників із вищою освітою (бакалаврів і магістрів) є навчальна, спортивна, спортивно-оздоровча, духовна, виховна й організаційна робота. Саме це дає змогу майбутнім фахівцям зі східних односторонніх працювати в дитячо-юнацьких спортивних школах та інших позашкільних закладах, фізкультурних і спортивних організаціях, у системі Збройних сил України. Не викликає сумніву, що діяльність викладача має спрямовуватися на створення організаційно-методичних умов професійної підготовки майбутніх фахівців зі східних односторонніх та включати стимулювання і мотивацію студентів до навчання; відбір змісту, форм і методів навчання студентів; організацію практич-

них занять; стажування; запровадження інноваційних педагогічних технологій, контрольної оцінювальної частини, самовдосконалення, розроблення навчально-матеріального забезпечення. Саме тому у процесі дослідно-експериментальної перевірки нашої моделі ми використовували критерії як ефективності діяльності, так і професійної підготовленості майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Під час дослідження нами розроблено і запроваджено: навчальний план підготовки фахівців фізичної культури і спорту із спеціалізацією «східні одностороння»; навчальні плани та робочі програми з усіх спеціальних дисциплін спеціалізації.

Висновки. Визначено, що перспективним напрямом розвитку професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів із східних односторонніх у вищих педагогічних університетах є покращення якості їхньої професійної підготовки з урахування інтересів особистості, її підтримка у процесі розвитку, що приведе до задоволення потреб нашої країни у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях зі східних односторонніх. Однак проведене дослідження не вичерпує всіх проблем професійної підготовки майбутніх фахівців із східних односторонніх у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Подальшої дослідної розробки потребують проблеми теоретико-методологічного обґрунтування педагогіки і психології східних односторонніх; маркетингових досліджень потреби країни у кваліфікованих фахівцях зі східних односторонніх.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : наукова монографія. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. 504 с.
2. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.